

«ΜΑΘΑΙΝΩ ΠΩΣ ΝΑ ΜΑΘΑΙΝΩ... ΝΑ ΚΑΤΑΝΟΩ ΟΣΑ ΔΙΑΒΑΖΩ.»

Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ

Της Αλεξάνδρας Λέττη, Δευτεροετούς φοιτήτριας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό Καλλποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο άνθρωπος, όπως έχει διαπιστώσει η παρατήρηση και τεκμηριώσει η επιστήμη, πρώτα αρχίζει να μιλάει και ύστερα μαθαίνει να γράφει. Τα παιδιά, λοιπόν, γνωρίζουν αρκετά καλά τη μητρική τους γλώσσα (αρχικά προφορικά, προτού ακόμη έρθουν στο σχολείο) από την οικογένεια και το άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον.

Όταν αρχίσουν να πηγαίνουν στο σχολείο, αρχίζουν να μαθαίνουν πιο συστηματικά τη γλώσσα. Μαθαίνουν το γραπτό λόγο, που είναι η γραπτή επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, ο οποίος έχει την γραπτή έκφραση και την ανάγνωση.

Στη σημερινή εποχή ειδικά, όπου η διακίνηση των πληροφοριών πραγματοποιείται στο μεγαλύτερο μέρος της μέσω του γραπτού λόγου, η κατάκτηση της γραφής και της ανάγνωσης αποτελεί βασική προϋπόθεση, για την πνευματική καλλιέργεια και την επιτυχή επαγγελματική αποκατάσταση του σύγχρονου πολίτη καθώς διασφαλίζει τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες πολιτισμικού, οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός, ότι η κατάκτηση του γραπτού λόγου και συνεπώς της ανάγνωσης, είναι ίσως το πιο σημαντικό γνωστικό αντικείμενο, το οποίο θα διδαχθεί στα παιδιά με την είσοδο τους στο σχολείο

Ξεδιπλώνοντας τον ορισμό της ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ, μπορούμε να πούμε ότι είναι, βασικά, η ικανότητα ερμηνείας του κόσμου μέσω του έντυπου υλικού. Οι ψυχολόγοι συμφωνούν ευρέως πως η ανάγνωση δεν είναι μία ενιαία δεξιότητα. Είναι ένα σύνθετο σύστημα συντονισμένων δεξιοτήτων και γνώσεων.

Η διαδικασία εκμάθησης της ανάγνωσης δεν έχει ακόμη κατανοηθεί αρκετά. Το πρόβλημα είναι σημαντικό γιατί σήμερα πολλά παιδιά με φυσιολογική νοημοσύνη δεν καταφέρνουν να αποκτήσουν τις δεξιότητες που είναι επαρκείς για την παραγωγική συμμετοχή τους στη σύγχρονη κοινωνία.

Σε ποια ηλικία εμφανίζονται οι πρώτες αναγνωστικές συμπεριφορές.

Τα παιδιά που ζουν σε κοινωνίες γραπτής επικοινωνίας, κατακλύζονται από πολύ νωρίς από χιλιάδες γραπτά μηνύματα, διαμορφώνοντας έτσι υποθέσεις για το σύστημα γραφής του περιβάλλοντός τους. Έτσι λοιπόν, συναντούμε συχνά παιδιά προσχολικής ηλικίας να προσποιούνται πως «διαβάζουν» τ' αγαπημένα τους παραμύθια χωρίς να είναι ακόμη σε θέση να εφαρμόσουν τους κανόνες αποκωδικοποίησης μιμούμενα απλά τη συμπεριφορά ενηλίκων και να κάνουν τα πρώτα τους σκαριφήματα αποδίδοντας σ' αυτά νοήματα πραγματικών λέξεων. Οι συμπεριφορές αυτές αποκτώνται πολύ πριν φοιτήσουν τα παιδιά στο δημοτικό σχολείο κι επομένως δεν αποτελούν προϊόν συστηματικής διδασκαλίας, καθώς προκύπτουν μέσα από τις αυθόρμητες συναναστροφές τους με τις διάφορες μορφές του έντυπου λόγου.

Στο σημείο αυτό σκόπιμο θα ήταν να αναφερθούν τα στάδια ανάγνωσης κατά την Chall . Σύμφωνα με αυτήν, τα στάδια της ανάγνωσης είναι 6. Η Chall περιγράφει την ανάγνωση ως διεργασία που δεν παραμένει ίδια από την αρχή ως τα ώριμα στάδια ανάπτυξης του παιδιού.

Στάδιο	Τάξη και ηλικία	Κύρια ποιοτικά χαρακτηριστικά
Στάδιο 0: Προανάγνωση η 'ψευδανάγνωση'	Έως έξι ετών	Προσποιείται ότι διαβάζει, επαναλαμβάνει ιστορίες ενώ κοιτά ένα οικείο βιβλίο, ονομάζει γράμματα του αλφαβήτου ,αναγνωρίζει σημάδια και λογότυπους.
Στάδιο 1: Αρχική ανάγνωση και αποκωδικοποίηση	1 ^η τάξη, από 6-7 ετών	Μαθαίνει τη σχέση μεταξύ γραμμάτων και ήχων, μπορεί να διαβάσει απλά κείμενα με οικείες, υψηλής συχνότητας, φωνητικά κανονικές λέξεις, μπορεί να συλλαβίσει μονοσύλλαβες, άγνωστες λέξεις
Στάδιο 2: Επιβεβαίωση κατακτήσεων, αύξηση εφράδειας	2 ^α και 3 ^η , από 7-8 ετών	Συνένωση των δεξιοτήτων αποκωδικοποίησης και οπτικού λεξιλογίου ,διαβάζει απλές, γνωστές ιστορίες με όλο και μεγαλύτερη άνεση
Στάδιο 3:Διάβασμα για μάθηση	4 ^η έως 8 ^η , από 9-14 ετών	Διαβάζει για να αποκτήσει νέες γνώσεις ,να βιώσει νέα συναισθήματα ,να μάθει νέες στάσεις αλλά γενικά από μία μόνο οπτική γωνία.
Στάδιο 4:Διάβασμα από πολλαπλές οπτικές γωνίες	Λύκειο, 15-17 ετών	Διαβάζει ποικίλη σύνθετη ύλη μεγάλου εύρους , που αντιπροσωπεύει ποικιλία απόψεων
Στάδιο 5:Δόμηση και αναδόμηση	Μεταλυκειακή παιδεία, περαιτέρω ηλικία 18+	Διαβάζει για να αφομοιώσει και να συνθέσει τη γνώση ,το διάβασμα είναι γρήγορο και αποτελεσματικό

Από τι εξαρτάται η ικανότητα ανάγνωσης του παιδιού και ποιες είναι εκείνες οι πρώιμες δεξιότητες που πρέπει να κατακτήσει το παιδί ώστε να μπορεί να αναγνώσει ;

Νεώτερες έρευνες έδειξαν πως ,πριν ακόμη ένα παιδί γεννηθεί ,το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτά που θα βρει εύκολα ή δύσκολα για να κάνει και να μάθει , καθορίζεται από τον γενετικό του κώδικα και την ποιότητα της περιόδου της κύησης του. Φτάνοντας όμως σε ηλικία που έρχεται σε επαφή με αναγνώσματα ,η ικανότητα του παιδιού εξαρτάται από τον

τρόπο με τον οποίο η ορθογραφία του γραπτού λόγου (σύμβολο της γραφής) συσχετίζεται με τον προφορικό λόγο.

I. **ΠΡΟ-ΑΝΑΓΝΩΣΗ:** Το πρώτο βήμα που πρέπει να κάνουν τα παιδιά για να μάθουν να διαβάζουν είναι να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχει ένα είδος αντιστοιχίας ανάμεσα στα σημάδια πάνω στην τυπωμένη σελίδα και στη γλώσσα που μιλούν. Όταν καταλάβουν ότι κάθε λέξη αναπαριστάται με ένα σύνολο γραφικών σημείων, πρέπει εν συνεχεία να κατανοήσουν τους πραγματικούς κανόνες αυτής της αντιστοιχίας.

Τώρα τα παιδιά βρίσκονται στο κατώφλι ενός δύσκολου έργου: να μάθουν όλους τους συγκεκριμένους κανόνες ήχου-γράμματος (*αποκωδικοποίηση*).

II. **ΑΠΟΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ:** Για να μάθουν τις αντιστοιχίες ήχου-γράμματος, που είναι βασικές στην ανάγνωση, τα παιδιά πρέπει να έχουν μάθει καλά να αναλύουν τους ήχους. Δηλαδή, πρέπει να μάθουν να «ακούνε τα φωνήματα» (Η γάτα αρχίζει από γ), ακριβώς όπως πρέπει να μάθουν «να βλέπουν τα γράμματα» (Το γράμμα αυτό είναι το γ).

Ακολουθεί η κατάκτηση μιας πολύ σημαντικής δεξιότητας, της <<φωνολογικής συνειδητότητας>>, η ικανότητα του παιδιού δηλαδή να συνειδητοποιήσει ότι ο γραπτός και προφορικός λόγος αποτελείται από μικρότερα τμήματα όπως προτάσεις, φράσεις λέξεις, συλλαβές και τέλος φωνήματα.

Δραστηριότητες που βοηθούν στην απόκτηση της φωνολογικής συνειδητότητας

Ανάμεσα στο γενικότερο όρο, αυτής της φωνολογικής συνειδητότητας υπάρχουν δραστηριότητες με διαφορετικό βαθμό δυσκολίας.

Οι πιο απλοϊκές δραστηριότητες είναι:

- οι ασκήσεις ομοιοκαταληξίας
- και ο διαχωρισμός των προτάσεων σε λέξεις.

Η ικανότητα των παιδιών να χειρίζονται την έννοια της ομοιοκαταληξίας εμφανίζεται περίπου στην ηλικία των τεσσάρων ετών. Η διαδικασία αναγνώρισης ομοιοκατάληκτων λέξεων, πραγματοποιείται αβίαστα και ασυνείδητα μέσα από την καθημερινή επαφή των παιδιών με απλά καθημερινά τραγουδάκια ή δίστιχα.

Ακολουθούν πιο σύνθετες δραστηριότητες:

- η διάσπαση των λέξεων σε συλλαβές
- και η σύνθεση συλλαβών σε λέξεις.

Τέλος, φτάνουμε στο πιο εξειδικευμένο επίπεδο της φωνολογικής συνειδητότητας, αυτό της φωνημικής συνειδητότητας όπου ο μαθητής προβαίνει σε δραστηριότητες:

- απαλοιφής, σύνθεσης, διάκρισης και χειρισμού των φωνημάτων της λέξης.

Στο τέλος του νηπιαγωγείου τα νήπια είναι σε θέση να καταλαβαίνουν κατά πόσο δύο ή και περισσότερες λέξεις αρχίζουν με την ίδια συλλαβή ή φώνημα. Σε ένα πιο εξελιγμένο στάδιο το παιδί θα είναι σε θέση να απομονώνει το πρώτο ή το τελευταίο φώνημα από μια λέξη.

Ακόμα θα μπορεί να συνθέτει τους ήχους που του δίνονται και να σχηματίζει μια λέξη (π.χ. δ.ω.ρ.α. = δώρα) ή να διαχωρίζει τους ήχους που ακούει σε μια λέξη. Στο στάδιο αυτό το παιδί θα μπορέσει να συνειδητοποιήσει ότι ο προφορικός λόγος είναι το αποτέλεσμα μιας εξαιρετικής γρήγορης διαδοχής πολλών και διαφορετικών ήχων, που συμπεφέρονται.

Καθώς στην πρώτη τάξη ο νεαρός μαθητής, αρχίζει να εξοικειώνεται με διάφορες τεχνικές αποκωδικοποίησης και κωδικοποίησης, η ικανότητα του να χειρίζεται τους ήχους αυξάνεται. Έτσι θα μπορεί να προβεί σε πιο σύνθετες δραστηριότητες όπως, «ποια λέξη σχηματίζω αν πω ανάποδα τις συλλαβές από τη λέξη ρί-ζα= ζάρι» (μπάλα = λάμπα κτλ).

Πως γίνεται ευκολότερα η διδασκαλία φωνολογικής συνειδητότητας:

Όταν ένα παιδί έχει από νωρίς πλούσιες εμπειρίες με τραγούδια, ποιήματα, διάφορα στιχουργήματα, τότε αποκτά μεγαλύτερη ευαισθησία στο να ξεχωρίζει τους ήχους από νωρίς. Από έρευνες αποδείχθηκε ότι τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με τέτοιου είδους γλωσσολογικό υλικό στην ηλικία των τριών ετών παρουσιάζουν τις υψηλότερες επιδόσεις στη φωνολογική συνειδητότητα στην ηλικία μεταξύ των 4-6 ετών. Υποστηρίζεται ότι ένα πρόγραμμα που θα περιλαμβάνει, συστηματικές και ακριβείς οδηγίες για τα φωνήματα, διάφορες ασκήσεις φωνολογικής επεξεργασίας και ασκήσεις που σχετίζονται με τη γραφο-φωνημική αντιστοιχία βοηθά τα παιδιά να καλλιεργήσουν τη φωνολογική τους συνειδητότητα και κατ' επέκταση να βελτιώσουν σημαντικά τις αναγνωστικές τους ικανότητες .

Ποιες μεθόδους διδασκαλίας ανάγνωσης ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί

- **Αναλυτικοσυνθετική μέθοδος:** Η μέθοδος αυτή ξεκινάει από το όλο, που είναι η λέξη και συνδυάζει τη διδασκαλία γραφής και ανάγνωσης. Σε αυτήν χρησιμοποιείται η ανάλυση και η σύνθεση. Εφαρμόστηκε στη Γερμανία και στηρίζεται στην ανεύρεση μίας λέξης υποδειγματικής που περιέχει το νέο γράμμα προς διδασκαλία. Το πιθανό μειονέκτημα είναι η ανάγκη από την αρχή γραφής λέξεων, καθώς και η δυσκολία ανάλυσης και σύνθεσης, που είναι πολύπλοκες διαδικασίες για το νοητικό μηχανισμό των παιδιών.
- **Ολική ή Ιδοεληπτική μέθοδος:** Αυτή η μέθοδος παρουσιάστηκε από το Βέλγο παιδαγωγό Decroly, που πήρε και το όνομά του. Μετά το θέμα της ημέρας, οι εκπαιδευτικοί κατέληγαν σε μία φράση που επαναλάμβαναν πολλές φορές και καταγραφόταν στον πίνακα. Μεταφερόταν πολλές φορές στο τετράδιο και έτσι η γραφή της γινόταν «μηχανική». Ύστερα λοιπόν, κατά την ανάγνωση κειμένων οι λέξεις ήταν οικίες. Το μειονέκτημα της μεθόδου Decroly, είναι πως η μέθοδος αυτή εφαρμόστηκε μόνο σε πολυθέσια σχολεία. Ήταν κουραστική και απαιτητική για τον δάσκαλο. Με αυτήν, επιβραδύνεται η εκμάθηση γραφής και ανάγνωσης, προωθείται όμως η μηχανική ανάγνωση και ταιριάζει περισσότερο σε οπτικούς τύπους.
- **Αμοιβαία διδασκαλία:** Είναι μία μέθοδος διδασκαλίας της ανάγνωσης κατά την οποία ο δάσκαλος και μία μικρή ομάδα μαθητών διαβάζουν από μέσα τους απόσπασμα ενός κειμένου και μετά ο καθένας με τη σειρά οδηγούν μία συζήτηση για το νόημα το αποσπάσματος αυτού.
Στόχος αυτής της προσέγγισης είναι σαφώς η κατανόηση αυτού που διάβασε το παιδί . Έχει διαπιστωθεί άλλωστε πως με αυτή τη μέθοδο γίνεται γρήγορη και μόνιμη αύξηση των δεξιοτήτων ανάγνωσης του παιδιού.

Αντιμέτωπος, όμως, με τις μεγάλες προκλήσεις που συνεπάγεται η μετάδοση της γνώσης, ο εκπαιδευτικός καλείται να επιδείξει ευελιξία καθώς «όταν τα παιδιά δεν μαθαίνουν με τον τρόπο που διδάσκεις, τότε, διδάσκεις τα παιδιά με τον τρόπο που μαθαίνουν!».

Βιβλιογραφία

- Michael Cole, Sheila R.Cole: Η ανάπτυξη των παιδιών, εκδόσεις τυπωθήτω, (Αθήνα 2001),406.*
- Michael Cole, Sheila R.Cole: Η ανάπτυξη των παιδιών,εκδόσεις τυπωθήτω,(Αθήνα 2001),407*
- Bryant, Brandley, MacLean & Crossland, (1989).
- Adams et al, 1998b, Yopp & Troyer, 1992; Ball & Blachman, (1991).
- Michael Cole, Sheila R.Cole: Η ανάπτυξη των παιδιών, εκδόσεις τυπωθήτω, (Αθήνα 2001), 419.*
- Πόρποδας 1989.*